

Verslag eindexamenbespreking Nederlands 2016

CSE 2016 vwo, Nederlands, tijdvak 1

Het volgende verslag is de neerslag van een voorbespreking op 17 mei 2016 en de landelijke examenbesprekingen in Utrecht en Groningen op 18 mei, waarbij in totaal zo'n 90 docenten Nederlands uit het hele land aanwezig waren. Het eindverslag is een synthese van de verschillende verslagen van de voorbespreking en de bijeenkomsten in Utrecht en Groningen, waarbij incoherenties en tegenstrijdigheden zoveel mogelijk zijn vermeden. Het verslag kan daarom soms afwijken van het besprokene tijdens de bijeenkomsten.

Een belangrijke opmerking vooraf: dit document vervangt het correctievoorschrift van het Cito niet. Het biedt alleen houvast bij de correctie van open vragen. Het officiële antwoordmodel van het Cito en dient te allen tijde te worden gevolgd. Eventuele kritiekpunten ten aanzien van het eindexamen kunnen aan het CvTE worden gemeld.

Naar aanleiding van de opmerkingen vanuit de examenbesprekingen van het Sectiebestuur Nederlands van Levende Talen heeft het CvTE op 19 mei 2016 een officiële aanvulling op het correctievoorschrift van het vwo-examen gepubliceerd. Die is te vinden op [www.examenblad.nl: http://www.examenblad.nl/examendocument/2016/cse-1/nederlands-vwo/aanvulling-op-correctievoorschrift/2016/vwo/f=/VW-1001-a-16-1-c-A.pdf](http://www.examenblad.nl/examendocument/2016/cse-1/nederlands-vwo/aanvulling-op-correctievoorschrift/2016/vwo/f=/VW-1001-a-16-1-c-A.pdf)

De kern van een goed antwoord

Bij open vragen wordt in het antwoordmodel 'de kern van een goed antwoord' gegeven. Varianten die dezelfde semantische en pragmatische waarde hebben, zijn dus goed.

Algemeen

Lengte van het examen

Het examen is veel te lang. Leerlingen hebben hierdoor onder een te hoge tijdsdruk moeten werken. Een deel van de leerlingen is in tijdnood gekomen en heeft het examen moeten afraffelen. De lengte van het examen in combinatie met de aftrek voor taal- en spelfouten maakt het examen onnodig zwaar.

Er wordt bezwaar gemaakt tegen de vele taken, die leerlingen tijdens dit te lange examen moeten doen bij verschillende vragen: lezen, denken, formuleren, taalfouten vermijden en binnen de woordgrens blijven.

Oproep: als een leerling geen antwoord heeft ingevuld, vul dan in Wolf niet 0 in, maar N. Op deze manier wordt enigszins inzichtelijk wat de gevolgen van het te lange examen zijn.

Kwaliteit van de teksten en vragen

Een goede variatie in teksten, die van een prima niveau zijn voor 6V-leerlingen.

Kwaliteit en formulering van de vragen

- De vragen zijn over het algemeen van een goed niveau, maar bij een aantal vragen leidt de formulering tot interpretatieproblemen. De vragen waar dat duidelijk het geval is, zijn vraag 4 en 20.
- Er is kritiek op het door elkaar gebruiken van termen als 'woord', 'woordgroep', 'zinsnede'. De leerlingen hebben over het algemeen geleerd dat een woordgroep een zinsdeel is en dat dat zinsdeel ook uit één woord kan bestaan. Het correctievoorschrift lijkt de term 'woordgroep' veel ruimer te nemen.

Beoordeling van spelling in dit examen

Het vraag-en-antwoorddocument van het CvTE over de beoordeling van taal- en spelfouten geeft houvast bij de interpretatie van de regels voor de spellingsaftrek. Bij correctoren heerst verwarring over wat wel of niet mee te rekenen. Enkele zaken op een rij:

- In de aanvulling staat: "Bij een antwoord op een open vraag waarbij de kandidaat niet hoeft te antwoorden in een volledige zin, wordt niet de grammaticaliteit van het antwoord beoordeeld, maar wordt er wel gelet op fouten in de spelling." Antwoorden in de vorm van een bijzin of korte antwoorden zijn dus toegestaan.
- Twee zinsbouwfouten in één zin = 2 ft
- Bij een inhoudelijk fout antwoord, moeten taalfouten toch aangerekend worden.
- Wanneer een hoofdletter ontbreekt op een plek waar die had moeten staan, dan is dat een spelfout
- Taal- en spelfouten gelden niet als herhalingsfout, elke herhaalde fout moet opnieuw worden aangerekend.
- Wanneer een leerling een te citeren zin volledig overneemt, maar één woord vergeet over te schrijven of omdraait en volstrekt helder is welke zin binnen de tekst wordt bedoeld, dan is dat niet fout.
- Een verkeerde afbreking van een woord is een spelfout.

Let op:

In het examen staat in tekst 1 'hogeropgeleiden', terwijl in fragment 1 'lager opgeleiden' staat. Beide spelwijzen voor beide woord(groep)en kunnen dus goed gerekend worden.

Bespreking van de vragen

We gaan hier alleen in op de open vragen, omdat we hier echt iets kunnen aanvullen. Bezwaren tegen de meerkeuzevragen, kun je melden bij het CvTE. Levende Talen schrijft naast dit verslag ook een evaluatiebrief aan het CvTE over de examens. Hierin worden kritiekpunten bij meerkeuzevragen wél opgenomen.

cv = correctievoorschrift

Tekst 1 – De prijs van werk

Vraag 3

Bij de vraag had moeten staan dat de kandidaat het antwoord in paren had moeten geven. Veel leerlingen hebben nu omschrijvingen uit de tekst overgenomen. Als die de tegenstelling expliciet bevatten, dan kunnen deze goed gerekend worden. Tegenstellingen moeten daarbij wel expliciet als aparte tegenstellingen worden beschreven. Een leerling die per ongeluk twee tegenstellingen in één neemt, scoort maar één punt.

Het antwoord **'baanzekerheid' versus 'aanpassing ontslagrecht'** is een voldoende juist alternatief.

Voorbeelden:

1. Enerzijds wordt gepleit voor meer regelgeving voor instellingen, anderzijds is iedere regel voor de arbeidsmarkt er een te veel. 1p (de twee tegenstellingen zijn niet als afzonderlijke tegenstellingen gemarkeerd)
2. Sinds de crisis wordt er gepleit voor meer regelgeving, behalve op de arbeidsmarkt, waar elke regel er een te veel lijkt te zijn: 1p (tegenstelling meer regels – minder regels)
3. Werknemers – politiek/werkgevers: 0p
4. Vroeger – nu: 1p goed alternatief voor het derde streepje in het cv.

Vraag 4

De vraag gaat uit van het ruimere begrip van ironie als milde spot en niet van de striktere opvatting waarin bij ironie het tegendeel wordt bedoeld van wat wordt gezegd. Om die verwarring te voorkomen had hier beter een ander woord dan ironie, bijvoorbeeld milde spot, gebruikt kunnen worden.

Er is in het tekstgedeelte geen zin die ironisch is in strikte zin en de zin uit het correctievoorschrift is de enige zin die in ruimere zin (milde spot) ironisch is. Andere zinnen zijn niet juist.

Vraag 5

Hier zijn veel antwoordvarianten mogelijk, die de saamhorigheid uitdrukken, zoals:

1. (Het gevoel deel uit te maken van) (een) gemeenschap(pen)
2. Gemeenschapsgevoel / groepsgevoel
3. Samenleven als gemeenschap
4. De sociale banden van de Nederlanders in hun omgeving: 1p
5. Sociale cohesie: 1p

Niet goed zijn antwoorden die de saamhorigheid missen of te specifiek zijn, zoals:

1. De Nederlandse samenleving/maatschappij
2. Het maatschappelijk leven in Nederland
3. Maatschappelijke betrokkenheid / gevoel
4. Samen zijn met vrienden en familie / anderen
5. Lid van kerk, vakbond, etc.

Vraag 6

Andere zinnen dan in het cv (r. 116, 138) zijn niet goed en zeggen niets over de politiek die 'schijnbaar niet met al te grote moeite' de rechten van werknemers aantast.

Vraag 7

Bij het correctievoorschrift van vraag 7 wordt een aanvulling uitgebracht, waarin **precisering en uitwerking als synoniemen** worden beschouwd. Waar 'precisering' staat in het correctievoorschrift mag 'uitwerking' ook worden goedgekeurd en andersom.

In deze vraag wordt gesteld dat alinea 14 gezien moet worden als een zelfstandige redenering:

- Zin 5 kan dan geen stelling zijn, omdat binnen de zelfstandige redenering deze stelling haaks zou staan op de redenering zelf.
- Zin 6 is dan ook **geen tegenwerping** omdat een zelfstandige redenering niet kan eindigen met een tegenwerping; dan is de redenering niet af. De conclusie is het eerste deel van zin 6: 'Maar dat is een wereld van verschil', uitgewerkt in het tweede deel 'baanzekerheid is een recht, werkzekerheid is een gunst'.
- Zin 6 kan ook **geen stelling** zijn. In een redenering staat een stelling niet aan het eind.
- Zin 6 kan ook **geen constatering** zijn, omdat het niet om een feitelijke zin gaat.

Vraag 9

- Zelf de schuld krijgen is een juiste parafrase van 'zelf verantwoordelijk zijn'
- 'slagen' mag weggelaten worden, het gaat vooral om de 'negatieve' consequentie
- In plaats van 'de mens' is ook juist 'de werknemer'.
- De tweede antwoordmogelijkheid kan ook geparafraseerd worden als 'dat is voor kwetsbare groepen een ramp' of 'Zwakkeren in de samenleving krijgen het veel moeilijker'.
- In plaats van 'kwetsbare groepen' mag niet gekozen voor een willekeurige groep uit het tekstgedeelte, zoals lager opgeleiden of minderheden.

Voorbeelden van onjuiste antwoorden:

1. Dit mensbeeld leidt tot stress en onzekerheid. Op (staat niet in al. 9 en 15)
2. Bepaalde groepen in de samenleving krijgen het zwaarder: Op ('bepaalde' is te vaag)
3. Zwakkeren in de samenleving kunnen hun rekeningen niet meer betalen/kunnen niet rond komen. Op. (tweede deel is te specifiek)
4. Zwakkeren in de samenleving worden benadeeld: Op (benadeeld is niet juist)
5. Het is je eigen verantwoordelijkheid als je geen werk hebt: Op (te specifiek)
6. Kwetsbare groepen zijn zelf verantwoordelijk: Op (onjuiste meervoud van beide antwoordmogelijkheden, iedereen is immers verantwoordelijk)
7. Minder succesvolle mensen voelen zich mislukt: Op (verantwoordelijkheid ontbreekt)
8. Het leidt tot een tweedeling van succesvolle mensen en mensen die het onderspit delven: Op (het gaat in al. 9 en 15 niet om die tweedeling)

Vraag 15

De docentenvergadering in Utrecht is verdeeld over de vraag of de volgende zin een goed alternatief is: "Maar de boodschap zou veel beter te verteren zijn als je niet zou voelen dat het steeds dezelfde mensen zijn die profiteren van "het opgeven van zekerheden", terwijl anderen het nakijken hebben" De notie 'steeds dezelfde' komt niet overeen met hoofdtekst, evenmin als 'de boodschap zou veel beter te verteren zijn'.

Alleen de antwoorden uit het cv kunnen worden goed gerekend

Tekst 2 – Te groot voor kennis

Vraag 18

Het aantal woorden is hier te krap. Leerlingen moeten nu onder hoge tijdsdruk én beknopt én in correcte taal antwoorden. Sommige leerlingen begrepen niet dat de laatste periode er ook bij moest: vraag had helderder gesteld kunnen worden. Het maximum aantal punten van 3 gaf hier een aanwijzing, maar daar moet een goede examenvraag het natuurlijk niet van hebben.

Let op:

- Wanneer de leerling een onjuiste combinatie noteert van periode en dominante houding: Op
- Herhaling van de vraag ('De dominante houding ten opzichte van kennis...'): mag driemaal, die woorden tellen dus driemaal niet mee.

Er zijn veel alternatieve tijdsaanduidingen mogelijk. Belangrijk hierbij is dat ze **tezamen een logisch geheel** zijn:

- Voor Bacon/voor 1600/In de middeleeuwen/voor de tijd van Luther
- Na Bacon/na 1600/tot voor kort/daarna/de tijd van de Verlichting
- Na Weinberger/in de huidige tijd/ nu/ sinds de opkomst van internet/tegenwoordig

Bolletje 1:

Ook goed rekenen als leerlingen hier naast God ook de rede (op basis van voetnoot 1) noemen.

Voorbeelden:

- Voor de zeventiende eeuw dachten we dat kennis voortkwam uit redenering en god ..."
- Tot vierhonderd jaar geleden zag men ware kennis als goddelijk en gebaseerd op ratio ..."

In plaats van de kerk/God is ook juist

1. Het geloof
2. De priesters (zie ook r. 46-48)
3. De geestelijken

Bolletje 2

Leverde weinig problemen op. Antwoordvoorbeelden (in combinatie met juiste periodeaanduiding):

1. iedereen kan tot ware kennis komen: Op, essentie ontbreekt
2. Kwam men door de rede en het denken tot de ware kennis: Op, feiten ontbreken
3. In de vroegmoderne tijd werd alles wat wetenschappers zeiden aangenomen/vertrouwde men op wetenschappers: 1p.

Bolletje 3:

- Kennis/feiten/weten kunnen als synoniem gebruikt worden.
- Let ook hier op **de samenhang in de formulering**. Als uit bolletje 2 blijkt dat wij eerder op feiten vertrouwden, is het voldoende als men bij bolletje 3 zegt:
  1. Tegenwoordig twijfelen wij overal aan (1p, in combinatie met juiste periodeaanduiding).
  2. Tegenwoordig is niets meer zeker (idem)
  3. Tegenwoordig worden door internet feiten betwijfeld (idem)
  4. Tegenwoordig zijn feiten minder hard geworden (idem)

Voorbeelden van **onjuiste** antwoorden:

1. feiten zijn minder betrouwbaar geworden. (het gaat om de betrouwbareheid, niet om de betrouwbaarheid): Op
2. nu kunnen we niet meer op de kennis van wetenschappers vertrouwen (is alleen maar een ontkenning van bolletje 2): Op
3. tegenwoordig verschaft het internet veel "kennis" volgens Weinberger. (is geen houding) : Op
4. nu zijn feiten veel ingewikkelder; ieder feit heeft een tegenfeit. : Op
5. tegenwoordig is het de vraag of die feiten de weg naar kennis zijn: Op
6. tegenwoordig ziet men in dat onze kennis niet altijd te omvatten is: Op
7. Nu is er geen ware kennis meer: Op
8. We weten dat we niet alles moeten geloven (te vaag, geen betrekking op wetenschap) : Op

Voorbeelden van complete, deels juiste antwoorden:

1. Vierhonderd jaar geleden kwam alle kennis van God (1 punt). Toen kwam Bacon en raakten we ervan overtuigd dat kennis bereikt wordt door het verzamelen van feiten. (1 punt) Nu kunnen we niet meer op de kennis van wetenschappers vertrouwen. (0 punten)
2. In de middeleeuwen waren het de priesters die alles voor ons wisten. (1 punt) Ten tijde van Bacon gingen we zelf kennis vergaren, iets wat we later aan wetenschappers overlieten, op wie we blindelings vertrouwden (0 punten). Nu zoeken we de kennis zelf op internet. (0 punten)

Vraag 19

In plaat van wetenschappers is ook goed: men, ze, we, etc.

Bolletje 1:

- Hier kan in plaats van 'feiten' ook 'kennis' gebruikt worden.
- Veel leerlingen gebruiken hier r. 109-112. Dat is juist.

Voorbeeld: De huidige strategie houdt in dat we zowel de wereld als de kennis daarover in kaart proberen te brengen.

'Alles wetenschappelijk willen bewijzen' is niet juist, dat staat niet in de tekst

Voorbeelden van **volledig juiste antwoorden:**

1. De poging om zoveel mogelijk kennis over de wereld te krijgen, met als doel de ware kennis te bezitten / om de wereld te begrijpen

2. De huidige strategie is om over alles om ons heen zo veel mogelijk kennis te verzamelen en om dit op papier te zetten, zodat we de veel te grote wereld kunnen begrijpen.
3. De huidige strategie is om de wereld en onze kennis daarover in kaart te brengen met als doel om met voldoende feiten tot ware kennis te komen.

Voorbeelden van **deels juiste antwoorden**:

1. De huidige strategie houdt in dat we proberen de wereld van kennis en de wereld zelf in kaart te brengen. (1 punt) Het doel van de huidige strategie is meer te weten te komen over ons weten. (0 punten), meer weten over ons weten past beter bij de strategie van Weinberger (zie r. 96-97) en is niet het doel van de huidige strategie.
2. De huidige strategie is om de wereld en de kennis daarover in kaart te brengen. (1 punt) Het doel hiervan is om zo veel mogelijk kennis te openbaren en ter beschikking te stellen. (0 punten)

Vraag 20

De vraagstelling is door de combinatie van 'ondubbeltzinnig' en 'afstand nemen' ongelukkig en zette leerlingen op het verkeerde been. Ze gingen op zoek naar passages waar de schrijver het gedachtegoed van Weinberger expliciet afkeurt. Die waren niet te vinden, omdat de schrijver het grotendeels eens is met Weinberger. Varianten als 'met enige distantie' of 'een zekere afstand nemen' waren betere omschrijvingen geweest.

Bolletje 3 is geen woord of woordgroep, maar bevat meerdere woordgroepen. Bolletje 1 bestaat ook uit twee zinsdelen. Daarom:

- 'beweren' zonder 'zij' = 1p
- 'radicale conclusies' = 1p óf 'zonder het nu meteen hem eens te zijn' = 1p (beide elementen als twee antwoorden is dus geen twee punten waard)
- 'radicale' = 0p (te krap)

Andere antwoorden zijn onjuist, omdat ze geen afstand nemen van Weinberger.

Vraag 21

- In het antwoordmodel moet het eerste bolletje geplaatst worden ná *De twee interpretaties houden in dat*
- De ene interpretatie gaat over de auteur, de andere over de status van de wiskundige wijsheden.

Bolletje 1:

- 'De auteur kan de wiskunde maar ten dele volgen/deels volgen: 0p, want een letterlijke herhaling van de tekst en dus geen interpretatie
- Je kan het interpreteren alsof de schrijver slecht in wiskunde is / de wiskunde heel lastig is: 1p

Bolletje 2:

Ook goed zijn interpretaties die stellen dat de wiskundige wijsheden (van internet) niet helder genoeg zijn uitgelegd/onduidelijk uitgelegd/niet kloppen

Voorbeelden van juiste antwoorden bij bolletje 2:

- Dat de wiskundige wijsheden niet kloppen: 1p

- Dat hij de wiskundige wijsheden ridiculiseert: 1p
- Dat de wiskundige wijsheden niet goed geformuleerd zijn: 1p
- Hij vraagt zich af of die wiskundige wijsheden wel deugen: 1p?

Onjuist bij bolletje 2

- Dat de wiskunde wel niet zal kloppen en het gewoon een feit is dat twee plus twee vier is. Op
- De wiskundige wijsheden zijn zo ingewikkeld dat ze niet zullen kloppen. Op?

Tekst 3 – Sylvie en Rafaël tonen de morele crisis aan

Vraag 22

De kloof tussen ideaal en praktijk is een noodzakelijk onderdeel van een juist antwoord, omdat dat precies is wat de spiegel in deze beeldspraak zou tonen.

1. De spiegel zou ons tonen dat er een gapende kloof is tussen de waarden en normen/ idealen en afspraken: 1p

Voorbeelden van **onjuiste antwoorden**

2. Deze spiegel toont ons zelf. We ontwijken erin te kijken, zodat we niet hoeven te zien wat we zelf allemaal fout doen.
3. De spiegel zou laten zien dat niemand zich aan de regels houdt die we keer op keer afspreken in de normen- en waardendiscussie.
4. In de spiegel ziet men dat zij ook morele dingen overtreden. De pot verwijt de ketel dat hij zwart ziet.
5. De spiegel zal ons slechte gedrag, waar we veel over debatteren, tonen.
6. De spiegel zou ons morele ongelijk tonen. (kloof ontbreekt)

Vraag 23

Het gaat hier om het verschil tussen ideaal en gedrag.

Juist:

1. Waarden zijn idealen, normen zijn afspraken. 2p

Voorbeelden antwoorden:

2. Waarden beschrijven de regels waar anderen zich aan moeten houden, normen de regels waar we ons zelf aan houden. Op
3. Het verschil tussen normen en waarden is dat waarden de morele opvattingen tegenover de samenleving vertegenwoordigen, terwijl normen uiteindelijk ook om ons eigenbelang gaan. Op
4. Het verschil tussen normen en waarden is het verschil tussen wat we willen dat er gebeurt, waarden, en wat er gebeurt, normen. 2p
5. Waarden zijn dingen die we koesteren. Op
6. Wat je vindt tegenover wat je doet. 2p.

Vraag 25

De leerling moet hier woorden of woordgroepen citeren, maar het cv bevat antwoorden die verschillende woordgroepen bevatten. Daarom is het ook goed wanneer de leerling uit het juiste citaat alleen het woord met de gevoelswaarde noteert, dus:

1. Gapende (kloof)
2. Badend (in ons morele gelijk)
3. Smelt (als sneeuw voor de zon)

‘Ontwijken we de spiegel’ is een goed alternatief voor ‘Badend in ons morele gelijk, omdat het op voldoende wijze een gebrek aan zelfkritiek weergeeft en ontwijken ook een zekere gevoelswaarde heeft. De combinatie van beiden is dus maar 1 punt waard:

Badend in ons morele gelijk, ontwijken we de spiegel. 1 punt

‘ons morele gelijk’ en ‘azen op’ zijn onjuist. In het eerste ontbreekt de gevoelswaarde en het tweede gaat niet over gebrek aan zelfkritiek.

Vraag 26

Bolletje 3 lijkt vooral een herhaling van de vraag. Essentie van bolletje 3 is dat de interesse voor Sylvie en Rafael de morele crisis **illustreert (voorbeeld is van)**. Dit moet uit het antwoord blijken.

Vraag 27

Duidelijk aangegeven tegenstellingen in een uitgeschreven zin kunnen net als bij vraag 3 ook goed gekeurd worden.

De tegenstelling leven-sterven uit het cv kan ook gesplitst worden in twee aparte tegenstellingen:

1. leven – dood: 1p
2. geboorte (ontkiemend leven) – sterven: 1p

Naast leven-sterven levert leven-dood uiteraard geen extra punt op.

In af- en inkortingen en parafrases van 'ervaringen die naar de periferie van het menselijke bewustzijn is verbannen' moet duidelijk zijn dat het **naar de achtergrond** is verdreven.

1. realiteit - van het menselijk bewustzijn verbannen: 1p
2. realiteit - iets waar je niet over wilt denken: 1p
3. alledaagse realiteit – nu naar de achtergrond verdwenen: 1p
4. realiteit - gedachtes/ervaringen/periferie/bewustzijn: 0p

In plaats van de andere landen is het ook goed wanneer leerlingen Syrië of Soedan of één van beide noemen: ontwikkelde wereld – landen als Syrië en Soedan: 1p

Ook veiligheid – gevaar/onveiligheid is een juiste tegenstelling: 1p

Arm – rijk en zuigeling – tiener zijn geen tegenstellingen binnen dit tekstgedeelte

Voorbeelden:

1. Het nauwelijks ontkiemde leven dat door de dood op de hielen gezeten wordt: Op (dit is letterlijk overgeschreven, de tegenstelling moet echt aangegeven worden)
2. In veel landen is het veilig - in sommige sterft men nog steeds snel: 1p (voor het element veilig-onveilig)

Vraag 30

Op deze vraag is veel kritiek. De conclusie uit cv is eerder een gevolg, namelijk het uit de pan rijzen van de kosten van de gezondheidszorg. Leerlingen gaan soms op zoek naar de conclusie op basis van dit gevolg en komen dan op zaken als 'de kwaliteit van het leven moet belangrijker worden' of 'de mensen moeten dus de dood accepteren'. Deze laatste stap is echter wél afhankelijk van het element van schaarste dat bij bolletje 3 staat. Dat element is dan dus toch noodzakelijk.

Bolletje 1 & 2 (uitleg paradox):

Sommige leerlingen stellen dat de toename van ziekte komt doordat er te weinig geld is voor gezondheidszorg. Dit verband is onjuist. De toename van ziekte komt door het *ouder* worden van de mensen.

Bolletje 3 (conclusie):

De paradox 'meer gezondheidszorg leidt (dus) tot meer ziekte' is geen juiste conclusie, maar is de paradox zelf.

Voorbeelden van **onjuiste antwoorden**:

- De kwaliteit van leven moet belangrijker worden. Op
- De conclusie is/dit leidt ertoe dat we niet iedereen kunnen helpen. Op
- De conclusie is dat de dood niet te vermijden is en geaccepteerd moet worden. Op
- Dat leidt tot een minder gezond leven. Op

Uit het antwoord moet blijken dat de kosten *te* hoog worden/excessief stijgen of dat er schaarste ontstaat. Een synoniem van 'toename van kosten' is niet goed omdat het 'uit de pan rijzen' dan ontbreekt.

Onjuist bij bolletje 3:

1. waardoor de gezondheidskosten omhoog gaan: Op
2. Er zijn mensen die dit op een gegeven moment niet kunnen betalen. Op

Juist bij bolletje 3:

3. Leidt tot een schaarsteprobleem. 1p
4. Hierdoor blijven de middelen om het oude leven in stand te houden achter: 1p (als het logisch past binnen de context van het gehele antwoord)
5. Er zijn niet genoeg middelen om het leven van deze oude mensen in stand te houden: 1p

Een aantal gegeven antwoorden:

1. De uitspraak dat meer gezondheidszorg tot meer ziekte leidt, lijkt een tegenstelling, maar het klopt omdat we zieke mensen zo lang mogelijk in leven proberen te houden.
Op (er staat niet in de tekst dat we zieke mensen in leven proberen te houden (vgl. al. 4)
2. Door betere gezondheidszorg leven mensen langer. (1p) Dit zorgt wel voor een grote toename van de gezondheidskosten (0p). Er heerst hierdoor schaarste van jong leven vergeleken met het aantal ouderen. (0p, het gaat om schaarste van financiële middelen, niet van jong leven)
3. Meer gezondheidszorg leidt tot meer ziekte. (1p) Dit zorgt voor meer gezondheidskosten, maar we hebben niet zo veel geld. (1p) Dit zorgt voor een intrede van de dood op hoge leeftijd. (0p)

Tekst 5 – Oorlog en criminaliteit

Vraag 32

Het tweede bolletje vervalt. Zie de aanvulling op correctievoorschrift.

Vraag 33

Zie de aanvulling op het correctievoorschrift.

Argument 1 en 2 mogen omgewisseld worden.

Vraag 34

- Zowel in Groningen als in Utrecht vindt een groot deel van de docenten dat de kringloop slaat op de oorlog. Een aanzienlijk deel van de leerlingen heeft de kringloop ook zo opgevat. De eerste zinnen van alinea 6 onderbouwen deze analyse. De leerling moet hier echter zien dat **alinea 6 het verdwijnen van economische investeerders onderdeel laat zijn van de fatale kringloop waarin de staten steeds meer falen.**

Bolletje 1:

- De komma tussen ‘worden economisch slechter’ en ‘scoren slechter qua...’ moet een schuine streep zijn.
- In plaats van ‘Staten die in burgeroorlog zijn’ is ook goed: ‘na een burgeroorlog’ of ‘fragiele staten’.

Bolletje 2:

De essentie van het tweede deel van de fatale kringloop is dat deze landen niet meer aantrekkelijk zijn voor investeerders (r. 113-114):

- Daardoor zijn die landen voor ons/voor het westen niet meer aantrekkelijk: 1p (als uit context blijkt dat het economisch is)
- ... en economisch steeds dieper in de knoei komen waardoor dit fatale gevolgen heeft. Op
- Dat leidt tot nieuw falen: Op (te vaag)
- daardoor verslechteren ze verder / verbeteren ze zich niet / kennen ze geen ontwikkeling: Op

Vraag 36

Bolletje 2:

- Landen waar burgeroorlog is geweest hebben nog lang een hoge criminaliteit: 1p
- In oorlogstijd vallen relatief weinig doden: 1p (cynisch, maar in overeenstemming met cv)
- Criminaliteit eist meer doden dan oorlog: 1p
- oorlog en criminaliteit veroorzaken allebei veel doden: 0p
- oorlog en criminaliteit maken voor burgers geen verschil: 0p

Bolletje 3:

Het deel 'met militaire middelen' is niet letterlijk in de tekst terug te vinden. In plaats daarvan zijn ook goed:

- afdwingen van veiligheid: 1p
- exporteren van (vrede en) veiligheid: 1p
- investeren in vrede/veiligheid: 1p
- Daarom is het goed om voor vrede en stabiliteit te zorgen: 1p
- Daarom moeten we doorgaan met militaire missies in het buitenland: 1p

Niet goed bij bolletje 3 zijn:

- De focus moet worden gelegd op de veiligheid van het volk: 0p (te algemeen)
- We moeten ons erop richten oorlog in fragiele staten te voorkomen: 0p ('hoe' ontbreekt)
- Daarom moet de aandacht verlegd worden van het bestrijden van oorlog naar het bestrijden van elk geweld (zowel criminaliteit als oorlog): 0p, is iets anders dan investeren in vrede

Complete antwoorden:

- Oorlog en criminaliteit gaan vaak hand in hand. (1p) Als we investeren in de vrijheid krijgen we er welvaart en veiligheid gratis bij. (0p)
- Oorlog en criminaliteit zijn verweven (1p), dus moet je investeren in vrede (1p) teneinde veiligheid te bereiken (er gratis bij te krijgen), want instabiele staten/staten waar burgeroorlog is geweest hebben nog lang een hoge criminaliteit (1p).

EINDE